

וזה הראיה שבדורות הראשונים הולידו בני שמונה, ומהם למדו בית שמאי, שקטן בן שמונה ביאתו ביאה.

שנינו במשנתנו: **בן ולא בת.**

תניא: אמר רבי שמעון: בדין הוא מן הסברה היא לומר, שתהא בת ראויה להיות כבן סורר ומורה

א-ו ומהי הסברה: מפני שהכל מצויין אצלה בעבירה, וכשהיא זוללה וסובאה בקטנותה, סופה כשלא תמצא הרגלה — אף שאין דרכה ללסטם את הבריות — עומדת בפרשת דרכים ומרגלת את הבריות לזנות בשביל אתנן — (1) **אלא**, למה אין דין סורר ומורה ב"בת" — **גזירת הכתוב היא: בן ולא בת** (2)!

מתניתין:

אמרה התורה: "זולל וסובא". משנתנו

מבאת המושג "זולל וסובא" — מהותה, איכותה ושיעורה⁽³⁾. אין בן סורר ומורה חייב בכל אכילה ושתייה מרובה, ומאימתי אכן חייב?

ממתי **שיאכל** שיעור תרטימר [והוא חצי מנה] **בשר, וישתה חצי לוג יין האיטלקי** מארץ איטליה, והוא יין משובח וטוב, אבל בשאר יינות צריך שיעור גדול יותר⁽⁴⁾. אלו הם דברי חכמים.

רבי יוסי אומר: מנה בשר ולוג יין.

אכילה זו היא רק כשאכל אכילת רשות, אבל אם אכל אכילת מצוה, או אפילו הצטרף באכילתו עם אלו שאוכלין בסעודת מצוה, פטור.

וכמו כן אם אכל אכילת איסור.

והטעם יבואר בגמרא.

נתן טעם?

ועיין שם מה שתירץ.

3. זה לשון המאירי: "ענין הדברים. שהתורה ירדה לסוף דעתו של זה שעושה כן, שאינו מספיק למה שהוא מרגיל בו את עצמו, וילך לבקש למודו — רצון לומר מה שהוא רגיל בו ואינו מוצא ויוצא ומלסטם.

ומעתה, אין דבר זה נאמר אלא על אכילה מכוערת ונעשית בסגנון קשה.

ורצו חכמים לבאר את ענינה — שלא להיות הדלת פתוחה אצל הכל, לשער זוללות זה לפי דעתם".

4. ולא נתפרש השיעור. ערוך לנר.

הרמב"ם (שם) השמיט לגמרי שצריך להיות יין ה"איטלקי", וכתבו הרדב"ז והכסף משנה,

ארבעים שנה". והמעשה של בקשת כלב את חברון היא סמוך לכניסתם לארץ ישראל, לכן הביאו את סוף הפסוק, לומר שזה היה הרבה שנים אחרי כניסתם לארץ ישראל.

1. בירושלמי (הובא בהקדמה למשנה) איתא, שבבת שייך יותר החשש של עומדת בפרשת דרכים. ועיין תורת חיים.

2. כתבו הרמב"ם (פרק ז' מהלכות ממרים הלכה יא.) והמאירי: מפני שאין דרכה להימשך באכילה ושתייה כאיש.

והקשה הלחם משנה: הלא זה נגד דברי הגמרא שאמרה שאין חילוק בעצם העבירה בין בן לבת?

ועוד הקשה: הלא הרמב"ם בעצמו כותב שהבת פטורה מטעם גזירת הכתוב, ואם כן איך

בכל אלו פטור.

אכל כל מאכל ולא אכל בשר, שתה כל משקה ולא שתה יין — אינו נעשה בן סורר ומורה — עד שיאכל בשר וישתה יין.

שנאמר: "זולל וסובא".

ומנין אנו למדים ל"זולל" שהוא בשר, ול"סובא" שהוא יין, מהמקרא הבא:

ואף על פי שאין מקרא הבא ראייה לדבר, שבכך שבמקרא הבא מזהיר שלמה המלך לא לזלול בשר ולא לסבוא יין, אי אפשר להוכיח הוכחה גמורה שכוונתו דוקא לבשר ויין, ויתכן שגם במאכלים ומשקאות אחרים נקרא זולל וסובא, אלא ששלמה מזהיר על בשר ויין, משום שהם מושכים ביותר —

מכל מקום, יש מהמקרא זכר לדבר!

אכל את הבשר והיין שקנה ממעות שגנב מאביו בחבורת מצוה סעודת מצוה, וכן אם **אכל בסעודה שהיו עושין במנין שהיו נקבצין לעיבור החדש.**

וכן אם **אכל מעשר שני בירושלים** גנב ממעות מעשר שני של אביו וקנה בהן בשר ויין ואכל בירושלים, והיא אכילת מצוה⁽⁵⁾.

או אם **אכל אכילת איסור, כגון אם אכל בשר נבילות וטריפות שקצים ורמשים,**

(אכל [כלומר שתה יין שהוא] טבל, ומעשר ראשון שלא ניטלה תרומתו, שהוא גם טבל, ומעשר שני והקדש שלא נפדו כל אלו הם אכילת איסור)⁽⁶⁾.

ולאו דוקא אכילת מצוה ועבירה מדאורייתא, אלא אפילו **אכל דבר שהוא מצוה מדרבנן, ודבר שהוא עבירה מדרבנן.**

גנובים?

וכן הקשה ב"צפנת פענח" (הלכות תרומות פרק א).

והגרש"ר מבאר, שאף שלא חל קדושת מעשר שני על הבשר ויין, מכל מקום פטור.

וראיתו ממה שכתב המאירי על המשנה בגנב טבל [עיין הערה הבאה] שלגבי דין בן סורר ומורה אם גנב טבל וקנה בשר, חל על הבשר דין טבל, והריהו פטור. ודין זה הוא חידוש בדין סורר ומורה.

או, שמדובר שהבעלים התייאשו מהם, וקנה בהם בשר ויין, וקנאו ביאוש ושנוי רשות, ככל גזלן.

6. כתבו הרמ"ה והתוס' יום טוב, דאינה גירסא נכונה, כיון שטבל ומעשר ראשון שלא נטלה

שהרמב"ם סובר שלאו דוקא איטלקי, והוא הדין לכל יין טוב ומשובח, והמשנה נקטה "איטלקי" לפי שהיה חשוב בזמנם.

והיד רמ"ה חולק על רש"י וסובר ש"איטלקי" אינו סוג יין, אלא סוג "שיעור לוג".

5. הקשה המנחת חינוך (מצוה רמ"ח): איך משכחת לדין זה, הרי חייב רק אם יגנוב משל אביו, ואילו מעות מעשר שני הן ממון גבוה ולא של אביו.

ובמצוה תמב, מבאר באריכות האם יש מצוה באכילת מעשר שני. ועיין בלחם משנה (פרק ז מהלכות ממרים הלכה ב).

הקשה בספר "טל תורה" להגר"מ אריק, הרי המעות גנובים הם משל אביו, ואיך תחול קדושת מעשר שני על בשר ויין שקנה במעות

ומה הוא המקרא?

שנאמר (משלי כג): "אל תחי בסוכאי יין, בזוללי בשר למו".

על מה דכתיב: זולל וסוכא, "זולל" מלשון "זול".

ועוד אמר רב חנן בר מולדה אמר רב הונא: אינו חייב בכל בשר ויין —

גמרא:

הגמרא מבארת מהו שיעור "תרטימר".

אמר רב זירא: תרטימר זה, איני יודע מהו

ומקשינן: איני? אין הדבר כן —

והא רבה ורב יוסף דאמרי תרווייהו שניהם אמרו: אכל בשר חי ושתה יין חי — אינו נעשה בן סורר ומורה⁽⁸⁾.

וקשה על רב הונא המחייב רק בבשר ויין חי.

ומתריצין: אמר רבינא: אין הדברים סותרים, ושניהם אומרים דבר אחד. בבשר ויין חי ממש, כולי עלמא מודים שהוא פטור. —

ומה שאמר רב הונא: יין חי — היינו מזיג ולא מזיג, מזיגה מועטת — עם מעט מים, דאילו ימזגנו היטיב כשיעור מזיגה, אינו חייב.

וכן מה שאמר רב הונא: בשר חי — היינו בשיל ולא בשיל כל צרכו, דזו דרכם של גנבים למהר לאכול לפני גמר הבישול, אבל

אלא אפשר ללמוד שיעורו מדברי רבי יוסי, מתוך שכפל רבי יוסי בשיעור יין ואמר "לוג" במקום "חצי לוג" שאמר תנא קמא, נמצא כופל אף בבשר, ואמר "מנה" בשר, נמצא ששיעור תרטימר הוא חצי מנה במשקל חמישים דינרים.

הגמרא מוסיפה עוד הלכה.

אמר רב חנן בר מולדה [כך שמו] אמר רב הונא: אינו חייב אם קנה בשר ויין ביוקר, כי אז אינם באים לו בקלות ולא ימשך אחריהם, ומתי חייב —

עד שיקח שיקנה ממעות שגנב מאביו בשר בזול ויאכל⁽⁷⁾, וכן יקנה יין בזול וישתה. וכן אם גנב בשר ויין עצמם אינו חייב.

ואף שאמר כן מן הסברה, בכל זאת מסמיכו

ימשך אחריהם, שלא בכל יום מזדמן לו "מציאה" כזו. אלא שקונה דברים זולים בשער השוק, דהיינו סחורה גרועה.

8. כתב הרמב"ם: מפני שזה דרך קרי, [כוונתו, מקרה בעלמא], ואינו נמשך אחרי אכילה כזו. ובתלמוד ירושלמי איתא: שזה דרך כלב!

תרומתו, וכן מעשר שני שלא נפדו, לא שייך בבשר.

וכתב הרש"ש, שהכוונה על יין. ועיין עוד שם. ועיין במאירי, מובא בהערה הקודמת.

7. כתב היד רמ"ה: אין פירושו שהזדמן לו בשר ויין בזול בשעת היוקר, שאז בודאי לא

אם אכל בשר מבושל כל צרכו, לא ימשך אחריו, כיון שקונה את הבשר ממעות גנובים, ועושה מעשיו בסתר, אין לו פנאי להמתין עד גמר הבישול.

ומה נקרא: "בשיל ולא בשיל" **כבשר כיבא** על גבי גחלים **דאכלי גנבי** שדרך הגנבים לאכלו.

הגמרא מביאה עוד הלכה.

רבה ורב יוסף דאמרי תרווייהו: אכל בשר מליח שנחלף טעמו במלחו, ושתה יין מגיתו שלא גמר תסיסתו ונכאלו שהוא עדיין בגת⁽⁹⁾ **אין נעשה בן סורר ומורה** כי אינם חשובים, ולא נמשך אחריהם.

כמה ימים ישהה במלחו ויקרא "בשר מליח", ועד מתי נקרא היין — "יין מגיתו", לכאורה אפשר ללמוד דבר זה, מהלכה אחרת —

תנן התם שנינו במסכת תענית: ערב תשעה באב, לא יאכל אדם שני תבשילין בשר ודגים או בשר וביצים שעליו או דג וביצה שעליו⁽¹⁰⁾, **ולא יאכל בשר ולא ישתה יין מפני האבילות על חורבן בית המקדש.**

ותנא שנינו שם ברייתא: אבל אוכל הוא בשר מליח שאינו משמח, ואינו סותר את האבילות, ושותה יין מגיתו.

ושם ביארו אמוראים את הברייתא:

בשר מליח עד כמה? כמה זמן ישהה במלחו, ויחליף טעמו מטעם בשר לטעם מליח.

אמר רב חנינא בר כהנא: כל זמן שהוא כמו קרבן שלמים⁽¹¹⁾ שזמן אכילתו הוא שני ימים ולילה אחד, עדיין לחלוחית קיימת בו, ומשמח את הלב, ושלמים משמחים את הלב כמו שנאמר (דברים כז): "וזבחת שלמים ואכלת שם ושמחת".

ויין מגיתו עד כמה? עד מתי נקרא יין מגיתו —

כל זמן שהוא תוסס נושך בגרון, מחמת שהוא מחמיץ⁽¹²⁾.

ומהו זמן תסיסתו?

תניא: יין תוסס אין בו משום איסור גילוי,

9. רש"י תענית (כו ב) מפרש, חדש ומתוק, ואינו טוב כיון ישן, ומשלשל ומזיק.

10. רש"י תענית (כו ב).

אבל הבית חדש (או"ח סימן תקנ"ב) מביא פירוש "אבי העזרי" משום דבשלמים כתיב שמחה, ובאה להוכיח שכל מיני מעדנים — מותרים, ואפילו בשר עוף, ורק בשר אסור. היינו שהדמיון לשלמים אינו לשיעור שני ימים ולילה אחד, אלא לעצם השמחה בכשר בהמה.

12. כן פירש רש"י.

והיד רמ"ה מפרש: רותח, ואז אין בו טעם יין.

11. הטעם שנקטה הגמרא "כשלמים", ולא אמרה בפשטות: "שני ימים ולילה אחד". כתב רש"י, משום שרצתה לפרש שאחרי זמן זה אין בבשר שמחה, וזה בעצם הטעם ששלמים נאכלים לשני ימים ולילה אחד, ולכן שיערו בזמן זה לגבי איסור "שמחה" בערב תשעה באב.

ולכן, כל זמן שהוא כשלמים, אף שהפגת טעמו מתחיל אחרי לילה אחד, מכל מקום — נמי אית ביה שמחה אינו מפיג כל כך, והוא משמח, ואילו הכא לגבי בן סורר ומורה, טעם חיובו משום אימשוכי הוא, שימשך אחרי הרגלו, ובכל שהוא אם עבר עליו לילה אחד⁽¹⁴⁾ במלחו לא מימשיך והוא פטור.

וכן ביין אף שאחרי תסיסה של שלשה ימים, עברה עיקר תסיסתו, מכל מקום, עדיין נקרא יין מגיתו עד עבור עליו ארבעים יום, ובפחות מכן לא נמשך אחריו.

אגב שלמדנו ששתיית יין מרובה מושך אחריה מעשים מכוערים, מביאה הגמרא מאמרי תנאים ואמוראים בגנות שתיית יין.

אמר רבי חנן: לא נכרא יין בעולם⁽¹⁵⁾, אלא כדי לנחם בו אבלים וכדי לשלם שכר

והוא איסור לשתות יין מגולה מפני סכנת נחש שמא הטיל בו ארס, לפי שהנחשים אינם שותים יין תוסס, וכמה זמן תסיפתו? שלשה ימים.

ומבואר ההלכה לגבי ערב תשעעה באב: בשר מליח הוא כל ששהה במלחו שני ימים ולילה אחד, ויין מגיתו הוא שלשת ימי תסיסה.

והדיון הוא: הכא בדין סורר ומורה מאי? מה שיעור בשר מליח ויין מגיתו, להיות פטור עליהם, כדברי רבה ורב יוסף, האם דומה לדין ערב תשעעה באב, או שיש מקום לחלק ביניהם?.

ופשטינן: אכן, יש מקום לחלק ביניהם⁽¹³⁾.

התם לגבי ערב תשעעה באב, טעם איסור אכילת בשר ושתיית יין משום שמחה הוא,

נקרא אחרי שני ימים ולילה אחד — כשלמים, ויין מגיתו הוא שלשה ימים.

היד רמ"ה מפרש כפירוש הראשון.

הרדב"ז מפרש בדברי הרמב"ם הכותב: "אכל בשר מליח ביום השלישי למליחתו או שתה יין מגיתו פטור", כפירוש השני. ומקשה עליו, למה פסק לחומרא בדיני נפשות, הרי האיבעיא לא נפשטה.

ה"בית חדש" (אורח חיים סימן תקנ"ב) מפרש בדברי הראב"ה כפירוש השלישי, וכן בדברי הרמב"ם, ומתורץ קושית הרדב"ז. ועיין בשו"ת חתם סופר (או"ח סימן קנ"ח).

14. רש"י מפרש "כל שהוא" — לינת לילה אחד.

ועיין שם בשו"ת חתם סופר.

15. המהרש"א מפרש: רב חנן בא לתרץ, אם יין

13. בביאור דברי הגמרא אלו יש במפרשים שלש דרכים.

א. הגמרא שואלת: "הכא מאי" ופושטת: "התם משום שמחה, הכא משום אימשוכי". ולמסקנא נפשטה האיבעיא.

ב. הגמרא שואלת: "הכא מאי" האם יש מקום לחלק כי "התם משום שמחה וכו'". ולמסקנא לא נפשטה האיבעיא.

ג. הגמרא מקשה: אם אפילו לגבי ערב תשעעה באב לא נקרא בשר מליח — בשר, ויין מגיתו — יין, אם כן "מאי" הוצרכו רבה ורב יוסף להשמיענו. למה עלה על דעתנו שיהיה דין סורר ומורה שונה מדין ערב תשעעה באב.

ומתרצת הגמרא: בכל זאת הוצרכו להשמיענו, שהיינו סוברים שאינם דומים כי "התם משום שמחה הכא משום משום אימשוכי", לכן באים להודיענו שדין בן סורר ומורה הוא כדין ערב תשעעה באב, ובשר מליח

לרשעים, שמתעדין בו, ומקבלים שכר מצוותיהם המועטות בעולם הזה.

שנאמר (משלי לא): **"תנו שכר לאובד** [רשע האובד שכרו לעולם הבא] **ויין** (16) **למרי נפש** [אבלים, והיין מפכח צערם]."

אמר רבי יצחק: מאי פירוש דכתיב: "אל תרא יין כי יתאדם" —

ודורש: **אל תרא אל תתן עיניך בו! אל תימשך אחריו, כי יתאדם, מלשון "אדום" — שמאדים פניהם של רשעים בעולם הזה** (17) **מרוב שתייתו, ומלבין פניהם לעולם הבא מרוב בושה.**

רבא אמר: יתאדם מלשון "דם": אל תרא יין — שאחריתו דם סופו של בן סורר ומורה ליהרג עליו (18).

רב כהנא רמי הקשה סתירה: כתיב: "תירש" חסר "ויו", וקרינן: "תירוש" —

ומתרץ: **זכה** לשנות לפי מדה, ונזהר משתייה מרובה — **נעשה ראש** היין מפקח לבו בחכמה, ולכן קרינן "תירוש" תהא ראש, **לא זכה — נעשה רש** מלשון "רש ועני",

ולכן כתיב "תירש" תהא "רש".

רבא רמי הקשה סתירה: כתיב (תהלים קד) **"ויין ישמח לבב אנוש", והכתיבה בלי ניקוד, אפשר לקרותו בשי"ן ימנית, שמשמעותה מלשון "שממה", שהיין משומם אותו ונוטל חכמת לכו, וקרינן: ישמח בשי"ן שמאלית מלשון "שמחה" —**

ומתרץ: **זכה — היין משמחו, לא זכה — משמחו.**

והיינו דאמר רבא: **המרא יין וריחני מיני בשמים — פקחין עשאוני פקח.**

אמר רב עמרם בריה דרבי שמן בר אבא אמר רב הנינא: מאי פירוש דכתיב (משלי כג): **"למי אוי? למי אבוי? [צעקה]? למי מדנים [דין ומריבה]? למי שיח [צער]? למי פצעים חנם? (19) למי הכלילות עינים [עינים אדומות]? למאחרים [מתעכבים] על היין, לבאים לחקור ממסך [חוקרים ובודקים היכן מוכרין יין מעורב בבשמים היטב] —**

כי אתי כשהגיע רב דימי מארץ ישראל אמר: אמרי במערבא: האי קרא מקרא זה — מאן דדריש ליה מרישיה לסיפיה

הוא כל כך מגונה, למה נברא?

16. כתב ה"תורת חיים": שכר היינו שתיה מרובה עד שמשתכר, לכן ל"אובד" שהוא רשע, תנו הרבה יין, ואילו באבלים — מרי נפש — השותים לפכח צערם, נאמר: יין, והיא שתיה מועטת.

17. הדרשה היא ממה שכתוב: "יתאדם", דאילו היין אינו "מתאדם", אלא "אדום", לכן דרשו: "מאדים" פניהם של רשעים, וכן: "אחריתו דם",

בלשון עתיד.

18. כן פירש רש"י.

אבל היד רמ"ה מפרש, שהכוונה למה שנאמר בהמשך (שם): "הכוני [אף אם השכורים הכו אותי] כל חליתי [כשיקין מיינו אינו מרגיש], הלמוני [מכות] בל ידעתי [אינו זוכר מי הכהו]".

19. המהרש"א מפרש: "פצעים חנם", שבשאר הפצעים יכול לתבוע את המזיק, ואילו שיכור אינו זוכר מי פצעו, או אם נפל מעצמו.

מתחילתו לסופו — מידריש נדרש יפה. והכי פירושו: למי צער וצעקה מריבות ופצעים ועינים אדומות? למי שלהוט אחר היין.

ומאן דדריש מסיפיה לרישיה מסופו לתחילתו — מידריש גם נדרש יפה, למי שיש לו אוי ואבוי ושיח, דהיינו אבליים, ולמי שיש לו מדנים ופצעים חנם, דהיינו רשע הנלחם עם הבריות, ולמי שיש לו עינים אדומות השוקעות מרוב שומן, להם ראוי להיות מאחרים על היין, להשתכר ולשכוח עמלם.

דרש עובר גלילאה: שלשה עשר ווי"ן אותיות וי"ו ויו"ד, מלשון וי וי, נאמרו ביין —

נאמר (בראשית ט): "ויחל נח איש האדמה, ויטע כרם. וישת מן היין, וישכר, ויתגל בתוך אהלו. וירא חם אבי כנען את ערות אביו, ויגד לשני אחיו בחוץ, ויקח שם ויפת את השמלה, וישימו על שכם שניהם, וילכו אהורנית, ויכסו את ערות אביהם ופניהם אהורנית וערות אביהם לא ראו. וייקץ נח מיינו, וידע את אשר עשה לו בנו הקטן (20)". ללמדנו ששתיית יין מביאה לצער רב מלשון "וי".

ומענין לענין מבארת הגמרא המעשה עם נח.

נאמר: "אשר עשה בנו הקטן", מה אכן עשה (21)?

נחלקו בכך רב ושמואל. חד, אחד משניהם ולא נתפרש מי, אמר: סרפו שלא יוליד עוד בנים. וחד אמר: רבעו משכב זכור.

הגמרא מבארת את שתי הדעות:

מאן דאמר: סרפו מבאר: מתוך שחם קלקלו באי הולדת בן רביעי, לכן קללו נח את חם בכנו הרביעי, והוא כנען.

ומאן דאמר: רבעו, גמר לומדו בגזירה שוה: "וירא" "וירא", כתיב הכא: "וירא חם אבי כנען את ערות אביו", וכתיב התם (בראשית לד): "וירא אותה שכם בן חמור", מה התם שכבה כן הכא שכבו.

ומקשינן: בשלמא למאן דאמר: סרפו, משום הכי קללו ברביעי —

אלא למאן דאמר: רבעו, צריך ביאור, מאי שנא רביעי למה קלל בנו הרביעי, נלטייה בהדיא למה לא קלל שאר בניו (22).

ומתרצינן: הוא סובר: הא והא הואי, שניהם היה, גם סרפו וגם רבעו.

מעשה ממש, ולא רק ראה. יד רמ"ה.

22. כן פירש היד רמ"ה.

וכתב המהרש"א דגרסינן: "דלטיה", ופירושו למה קלל את הרביעי.

ולא רצו לגרוס: "נלטיא בהדיא", ולפרש: למה לא קלל את חם. כיון שהקב"ה בירך את

20. כתב רש"י: לא מנה אלא את הווי"ם הכתובים על הקללה שהביא היין, ולא על מה שכתוב בהמשך: "ויאמר ארור כנען".

וכתבו התוס': "ויפת" אינו מן המנין, כי יפת הוא שמו, ואינה דומה להשאר.

21. הגמרא מדייקת מלשון "עשה", שעשה

נאמר שם: "ויחל נח איש האדמה, ויטע כרם", למה נקרא שמו איש האדמה?

אמר רב חסדא אמר רב עוקבא. ואמרי לה ויש מי שמסר שמועה זו בשם מר עוקבא, אמר רבי זכאי: יש במילים "איש האדמה" רמז לאדם הראשון שנברא מן האדמה —

וכך אמר לו הקדוש ברוך הוא לנח: נח! האם לא היה לך ללמוד מאדם הראשון שלא גרם לו שנקנסה עליו מיתה, אלא בגלל יין, כמו שיבואר. ולכן נקרא נח כאן "איש האדמה".

ואיך מצינו שיין גרם לאדם הראשון את קללתו?

כמאן דאמר: אותו אילן עץ הדעת שאכל ממנו אדם הראשון — גפן היה.

דתניא: רבי מאיר אומר: אותו אילן שאכל אדם הראשון ממנו — גפן היה.

ב-ו שאין לך דבר שמביא יללה לאדם אלא יין, לכן מסתבר, שבגלל היין נקנסה עליו מיתה ובכיה לעולם.

רבי יהודה אומר: חטה היה. שאין התינוק יודע לקרוא "אבא ואימא" עד שיטעום טעם דגן, הרי שחטה מביאה דעת, ולכן משמע

שהיא עץ ה"דעת" (23).

רבי נחמיה אומר: תאנה היה. שבדבר שקלקלו — בו נתקנו, שנאמר (בראשית ג): "ויתפרו עלה תאנה", והיא מדת הקדוש ברוך הוא, באיזמל שהוא מכה — בו הוא מרפא, נס בתוך נס (24).

הגמרא מוסיפה לדרוש בגנות שתיית יין מרובה.

נאמר בספר משלי (לא): דברי למואל למלך, משא אשר יסרתו אמו. מה ברי, ומה בר בטני, ומה בר נדרי... אל למלכים למואל! אל למלכים שתו יין ולרוזנים אי שכר! פן ישתה וישכח מחקק, וישנה דין כל בני עוני".

למואל מלך — הוא כינוי לשלמה המלך: "למו א — ל", מעשיו וחכמתו הם להקב"ה. משא — הוא תוכחת מוסר, אשר יסרתו אמו, בת שבע אם שלמה.

הגמרא דורשת את מאמר מוסרה לשלמה בנה, בראותה אותו שהוא בעל הנאה ומרבה בסעודתו.

אמר רבי יוחנן אמר רבי שמעון בר יוחאי: "יסרתו" אמו, נדרש מלשון "מלקות" נכמו שנאמר בבן סורר ומורה: "ויסרו אותו",

ומוסיף ה"תורת חיים", שאין הכוונה לחטה ממש, שאינה ראויה לאכילה, אלא, שלפני שנתקלה היתה הארץ מוציאה גלוסקאות.

24. ורש"י מביא לכך דוגמא: נאמר (איכה ד): "ויצת אש בציון", ועתיד לבנותה באש כמו שנאמר (זכריה ב): "ואני אהיה לה — נאום ה' — חומת אש סביב".

חם כמו שנאמר: "ויברך אלקים את נח ואת בניו" ואין קלה במקום ברכה, כמו שכתבו התוס'.
וכן פירש המהר"ם.

23. והקשו במדרש רבה (בראשית טו ח) ולמה נקרא "עץ"? ומתמצים: מתמרות היו כארזי הלבנון.